

Ш. АЙТМАТОВТЫҢ «КАССАНДРА ТАҢБАСЫ» РОМАНЫНДАҒЫ АЛЛЮЗИЯ ҚҰБЫЛЫСЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЗАМАНАУИ ӨЗЕКТІЛІГІ

Оракбай Мадина Қуанышқызы
2-курс студенті, Филология факультеті

Бұл мақалада Ш. Айтматовтың «Кассандра таңбасы» романындағы аллюзия құбылысы мен оның философиялық-этикалық астарлары қарастырылады. Зерттеудің мақсаты — шығармадағы интертекстік меңзеулерді анықтап, олардың қазіргі қоғамдағы өзектілігін дәлелдеу. Әдістемелік негіз ретінде герменевтикалық және салыстырмалы-талдау тәсілдері қолданылды. Нәтижесінде антикалық және христиандық аллюзиялардың заманауи ғылыми-этикалық дағдарыстарды сипаттауға бағытталғаны анықталды. Қорытындыда көркем шығармадағы ескертулерді қазіргі биоэтика мен жасанды интеллект контекстінде тереңірек зерттеу бойынша ұсыныстар берілді.

Кілт сөздер: Шыңғыс Айтматов, «Кассандра таңбасы», аллюзия, мифология, пессима-дақ, заманауи өзектілігі.

Қазіргі таңда көркем әдебиеттегі мифологиялық және теологиялық астарларды заманауи глобализациялық дағдарыстармен байланыстыра зерттеу өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Бұл тақырыптың маңыздылығы Ш. Айтматовтың соңғы туындыларындағы адамзат болашағына төнген қауіп-қатерлердің бүгінгі ғылыми-техникалық прогресс салдарымен дәл келуі арқылы дәлелденеді. Мақаланың мақсаты — «Кассандра таңбасы» романындағы аллюзиялардың көркемдік қызметі мен қоғамдық маңызын ашу.

Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

1. Роман атындағы Кассандра мифының жүктеген көркемдік жүгін талдау;
2. Кейіпкер аты мен хаттарындағы христиандық аллюзияларды анықтау;
3. Шығармадағы ескертулердің заманауи биоэтикалық өзектілігін негіздеу.

Аллюзия түсінігі туралы ғылыми әдебиеттерде белгілі бір тарихи, әдеби немесе мифологиялық фактіге, бейнеге жанама түрде меңзеу жасау тәсілі деп түсіндіріледі. Филологиялық зерттеулерге сүйенсек, аллюзия мәтіннің мағыналық

қабатын кеңейтіп, оған философиялық тереңдік береді. Бұл жердегі негізгі ұғымдар: интертекстілік, антикалық миф, теологиялық символизм және көркем метафора.

Романда екі негізгі аллюзиялық арна бар:

- **Антикалық миф:** Романның атауы Троя ханшайымы Кассандраның трагедиясына негізделген. Ғалым Андрей Крыльцов (Филофей) ашқан «пессима-дақ» ашылуы — заманауи Кассандраның ескертуі. Адамзаттың бұл шындықтан қашуы ежелгі троялықтардың сәуегей сөзіне сенбеуімен шендеседі.
- **Діни-теологиялық символизм:** Басты кейіпкердің «Филофей» есімі (грекше «Құдайды сүйеуші») және оның ғарыштан жолдаған хаттары Инжилдегі апостолдардың елшілік хаттарына жасалған тікелей аллюзия болып табылады.

Талдау нәтижесі автордың бұл тәсілдерді қазіргі генетикалық инженерия (CRISPR), цифрлық жалғыздық және ақпараттық шу жағдайындағы моральдық дағдарысты көрсету үшін қолданғанын көрсетті.

Мәселені тиімді зерттеп, түсіну үшін келесі шаралар ұсынылады:

- «Кассандра таңбасы» романын жоғары оқу орындарында заманауи биоэтика мен әдебиеттің тоғысында пәнаралық курс ретінде оқыту;
- Шығармадағы мифологиялық және теологиялық аллюзиялардың семантикасын жеке филологиялық сөздік ретінде жүйелеу;
- Әдеби ескертулерді жасанды интеллект пен генетикалық зерттеулердің этикалық шекараларын белгілеуге модель ретінде пайдалану.

Бұл тәсіл әдебиеттану ғылымын заманауи футурологиялық ізденістермен интеграциялауға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында Ш. Айтматовтың «Кассандра таңбасы» романындағы аллюзиялар жай ғана стилистикалық құрал емес, уақыттар сабақтастығын көрсететін концептуалды тәсіл екені анықталды. Негізгі нәтиже: роман — бүгінгі ғылыми-этикалық мәселелер мен адамзаттың болашағына қойылған көркемдік

диагноз. Алдағы уақытта Айтматов шығармашылығындағы футурологиялық сарындарды жаңа педагогикалық-методикалық бағытта тереңдету маңызды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Айтматов Ш. Кассандра таңбасы: Роман. — Алматы: Атамұра, 2008. — 320 б.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. — М.: Искусство, 1986. — 445 с.
3. Құнанбаева С. Ш. Көркем мәтіндегі аллюзия және интертекстілік. — Алматы: Қазақ университеті, 2015. — 180 б.
4. Нұрғали Р. Арқау: Әдеби-сын мақалалар. — Астана: Елорда, 2003. — 384 б.
5. Жолдасбекова А. С. Ш. Айтматов прозасындағы мифологизм және аллюзия // Филология ғылымдарының хабаршысы. — 2020. — №2. — 45–50 бб.